

בס"ד

אוניברסיטת תל-אביב, הפקולטה למשפטים

יחסי הורים וילדים בדין הפלילי והניזקי – מבט השוואתי 14116737.01 – נקודות לפתרון
 סמסטר א מועד ב תשס"ח, המרצה: ד"ר בנימין שמואלי

שאלה מס' 1 (44 נקודות)

ביום 10.2.89 נפטרה בבית-החולים רמב"ם בחיפה ילדה קטנה מטבריה, מורן דנמיאס ז"ל שמה. בת שלוש שנים בלבד הייתה במוותה. מורן הובהלה לבית-החולים כשהיא מחוסרת הכרה בעקבות התעללות ממושכת של דודה בה. הדוד גרס לה חבלות קשות בכל חלקי גופה, וכן כוויות ופגיעות שונות כתוצאה מטבילתה באמבט מים רותחים, הטחת ראשה בקיר, הכנסת פלפל חריף לאיבר מינה ועוד, וכל זאת במשך תקופה ארוכה. הדוד טען כי עשה זאת כדי "לחנך" את מורן. לאחר חמישה חודשים בהם הייתה חסרת הכרה, נפטרה מורן. בחקירת המשטרה נתברר כי ההתעללות במורן נמשכה חודשים רבים. כל אותם חודשים אמנם היה זה הדוד לבדו שהתעלל בה, כדי "להוציא על מישהו את כעסיו", כפי שהעידה האם; אך האם, האב, השכנים, הדודה (ואף הגננת, ככל הנראה) ידעו על כך ובחרו לשתוק. מתוך פחד מן הדוד המתעלל מעולם לא הוגשה נגדו תלונה במשטרה ולא נעשתה פנייה לפקיד סעד או לגורם אחר שעשוי היה למנוע את הטרגדיה. המקרה, ובייחוד שתיקת המשפחה, עוררו הדים רבים באמצעי התקשורת. רבים דרשו להעמיד לדין לא רק את הדוד המתעלל כי גם את ההורים שידעו ולא דיווחו מחשש לתגובת הדוד. בין היתר נטען כלפיהם כי גם אם פחדו מהדוד, הם יכלו לכל הפחות לדווח למשטרה בשיחת טלפון אנונימית.

א. אילו היה האירוע המזעזע מתרחש כיום – באילו עבירות ניתן היה להאשים את הדוד מעבר לעבירות ההמתה ומהן הסנקציות בגין עבירות אלה? (8 נקודות)

תשובה:

תקיפה שגרמה לחבלה חמורה – 368 והתעללות – 368ג. הדוד כבן משפחה הוא אחראי, ולכן העונש על שתי העבירות הינו 9 שנות מאסר (יש לשים לב שהעובדות מתארות תקיפה שגרמה לחבלות חמורות ולא חבלות של ממש ובוודאי לא תקיפה סתם, ולכן אלה אינן תשובות מלאות).

ב. האם הדוד יכול – אז, ב-1989, וכיום – להתגונן בטענת ענישה גופנית מחנכת? (8 נקודות)

תשובה:

בשנת 1989 ענישה גופנית סבירה ומתונה עדיין הייתה מותרת, היא נאסרה בפסיקת בית המשפט העליון בשנת 2000. ואולם מעולם לא הייתה מותרת התעללות וגרימת חבלות קשה לשם חינוך כפי שעולה בצורה חדה מעובדות המקרה.

ג. לו המקרה התרחש בימינו, באילו עבירות, אם בכלל, ניתן היה להאשים את הסביבה – בני משפחה, שכנים וגננת – בהנחה שידעה והעלימה עין, ומהן הסנקציות על אותן עבירות? (20 נקודות)

תשובה:

יש להדגיש כי הדוד נחשב ל"אחראי" לפי ס' 368א, לפי ההגדרה. ומשכך, חובת הדיווח חלה על המקרה (שכן זו לא חלה אלא אם כן מדובר באחראי, פרט למקרה הספציפי של ס"ק ד המדבר על מוסדות חינוך – חריג שאין צורך להזכירו בתשובה).

את השכנים – אי דיווח של כלל הציבור, העונש המקסימלי 3 חודשי מאסר, 368ד(א).

את הגננת – כבעל מקצוע (אשת חינוך) הסובבת את הילדה – עד 6 חודשי מאסר, 368ד(ב).

את בני המשפחה כהורים או אחראים אחרים – עד 6 חודשי מאסר, 368ד(ג). אך גם ככל הנראה באי מניעת התעללות – סעיף 337 לחוק העונשין, עד 3 שנות מאסר. לפי פסח"ד במחוזי בחיפה גם בהתעללות במחדל, 368ג, שעונשה תשע שנות מאסר. בכיתה פרשנו זאת דווקא כהתעללות בהזנחה או בהרעבה ולא באי דיווח או אי מניעת התעללות של מעשיהם של אחרים.

ד. מה עשויה להיות הגנתם של אלה, בהנחה שלא יטענו שלא ידעו כלל על הדבר? 8 (נקודות)

תשובה:

בני המשפחה, בהתאם לפסיקה מחוזית מת"א, יטענו: היינו נתונים לטרור ואיומים בעצמנו ולכן לא יכולנו לדווח מפתח.

טענות עובדתיות – לא היינו בטוחים שאכן הדברים נעשו וכיו"ב. שימו לב כי יש לנסות ולהגן על אותם נאשמים, וטענות עובדתיות תהיינה ללא ספק חלק חשוב מאותה הגנה, בייחוד כאשר טענות ההגנה המשפטיות חלשות.

שאלה מס' 2 (16 נקודות)

בשנת 1997 הקים משרד המשפטים ועדה לקידום זכויות הילד בחקיקה בהתאם לאמנת האו"ם בדבר זכויות הילד שעליה חתמה ישראל ואותה אשררה כמה שנים קודם לכן. בראש הוועדה עמדה כב' השופטת סביונה רוטלוי מבית המשפט המחוזי בתל-אביב, העוסקת בפלילים ובתיקי משפחה, ובעברה שופטת נוער. בין המלצות הוועדה ופרשנויותיה, שאינן מחייבות וגם שונות מן המצב הקיים: "כל ענישה גופנית לילדים, אפילו קלה, נחשבת לתקיפה הגורמת לחבלה, אם לא פיזית מוכחת אזי נפשית, וזאת בכל מקרה." בדו"ח הוועדה הוסבר כי בסעיף 368ב(ג) הוגדרה חבלה גם כנפשית ולא רק כפיזית, ולפיכך הדבר מחייב פרשנות כזו.

מהי ההשלכה של קבלה אפשרית של פרשנות זו בהשוואה למצב הנוהג כיום:

(1) במישור ההרשעה על עבירות העולות משימוש בענישה גופנית

(2) במישור העבירות שעליהן יש חיוב לדווח

תשובה:

(1) כל ענישה גופנית נכנסת מראש לגדר עבירה של תקיפה שגרמה לחבלה, שהענישה עליה 5 שנות מאסר - בתקיפה הגורמת לחבלה של ממש, ו-7 שנות מאסר בתקיפה הגורמת לחבלה חמורה, ואם נעשו המעשים בידי הורה או אחראי העונשים הם 7 או 9 שנות מאסר בהתאמה. במצב הנוהג כיום ענישה גופנית שאינה גורמת לחבלה מהווה לכל היותר תקיפה סתם שהעונש עליה שנתיים מאסר, ואם התבצעה בידי הורה - 4 שנות מאסר. לכן השוני הוא במישור ההחמרה בעבירות ובענישה עליהן (יש לשים לב שענישה גופנית נאסרה בכל מקרה בפרשת פלונית; הוועדה אינה מציעה לאסור את מה שממילא כבר נאסר, אלא למעשה להחמיר, וכך למעשה לרוקן מתוכן את עבירת תקיפה סתם, גם בנסיבות מחמירות - סי' 382ב(2) כאשר מדובר בענישה גופנית לשם חינוך).

(2) כיום ענישה גופנית קלה שהיא בבחינת תקיפה סתם אינה מחייבת דיווח. אם כל ענישה גופנית שהיא תוגדר כתקיפה הגורמת לחבלה, הריהי מחייבת דיווח.

שאלה מס' 3 (25 נקודות)

מדוע תביעת נזיקין בתוך המשפחה מחייבת התייחסות עדינה יותר מאשר תביעת נזיקין בין זרים או מאשר בהליך הפלילי, וכיצד ניתן לטפל בכך בצורה עדינה משפטית, הן מהותית והן בהתייחס לאכסניה בה נדונה תביעה כזו?

תשובה:

מכיוון שיש עימות ישיר בין התובע לנתבע בני אותה משפחה, הנפתח מרצונו של התובע. העימות יצרי מאוד ועלול להשפיע על כל המשפחה כולה, מכיוון ששני הצדדים שייכים לאותה משפחה.

מהותית -

ניסיון לשלוח לגישור, אולי יותר מאשר במקרים אחרים. העיקרון של פתרון סכסוכים בדרכי שלום.

בחינה אם יש סיכוי להשבת ההרמוניה המשפחתית.

בהתחשב באכסניה -

סדרי דין מיוחדים וקלים יותר בבימ"ש לענייני משפחה.

אפשרות הסתייעות ביחידת הסיוע.

שאלה מס' 4 (20 נקודות)

כיצד ניתן לאפיין את הדין העברי בסוגיית הענישה הגופנית כשלעצמו ובהשוואה לשיטות משפט אחרות שנלמדו, על סקאלת ההתערבות המשפטית ביחסי הורים וילדים? פרטו מעט על שיטה זו כשלעצמה ועל כל שיטה שאליה אתם משויים על אותה סקאלה.

תשובה:

התערבות משפטית מתונה – היתר עקרוני מסויג בסייגים (יש להדגים, גם אם לא את כולם – גיל, חומרה, אי הכאה מכעט, מידת מוכנות לקבל ענישה, תדירות וכו') לפי הזרם השמרני-המסורתי (הזרם המודרני מצמצם עוד יותר ומוריד את הענישה הגופנית לתחתית סולם העדיפויות, אם כי זרם זה אינו קיים בספרות הפוסקים אלא בספרות המוסר, שאינה נורמטיבית אך יש לה משקל נכבד במערכת המשפט העברי) (יש הסבורים כי המגמה כיום היא לאסור כמעט בכל מקרה, והיוצא מן הכלל הוא היתר מסויג, עקב עלייתן של זכויות הילד). כמו המשפט הקנדי – כמעט במדויק (סי' חוק המתיר עקרונית, אך מסייג בסייגים שונים שעליהם הפסיקה הוסיפה עוד סייגים ופרשה הכל בצמצום). דומה גם לאנגלי ולאמריקאי.

התערבות מינימלית – משפט רומי.

התערבות גורפת – קשה (בפלילים) – קפריסין (בחקיקה פלילית) וישראל (בפסיקה פלילית המהווה תקדים מחייב, ובעייתית מבחינת אי הכשרת לב הציבור לפני כן ונתינתה "ביום בהיר אחד"); גורפת רכה (חקיקה אזרחית הצהרתית בחוקי זכויות אדם או כשרות משפטיות ומשפחה שאין מטרתה המובחקת אכיפה + מסע פרסום חינוכי אינטנסיבי) – מדינות סקנדינביה.

בהצלחה רבה בהמשך הדרך!